

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ ДОГОВОРУ ПРО СПІЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННІ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЕЗ СТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Встановлено значення договору про спільну діяльність в організації та здійсненні спільної діяльності, розглянуто взаємозв'язок умов договору про спільну діяльність з її відображенням в бухгалтерському обліку. Шляхом дослідження статистичних даних та аналізу судових рішень виявлено основні причини виникнення суперечностей між сторонами договору про спільну діяльність

Ключові слова: договір про спільну діяльність, спільна діяльність, оператор спільної діяльності, сторони спільної діяльності, установчі документи

Постановка проблеми. Все більшої актуальності набуває процес об'єднання суб'єктів господарювання з метою досягнення спільної мети, зокрема максимізації прибутку. Однією з вигідних форм співпраці є спільна діяльність без створення юридичної особи. Особливості та умови здійснення спільної діяльності, права та обов'язки суб'єктів, що спільно функціонують узгоджуються сторонами та фіксуються у договорі про спільну діяльність. В Україні структура договору є вільною, чинним законодавством передбачено лише перелік реквізитів та умов, які підлягають обов'язковому документальному закріпленню, які не включають ряд важливих особливостей здійснення специфічного виду підприємницької діяльності: особливості оцінки внесків трудовою участю, вплив відсоткового співвідношення здійснюваних внесків на розподіл отриманого прибутку, вплив врахування інфляційних процесів при покритті витрат, особливості контролю спільної діяльності у зв'язку з покладанням обов'язку ведення обліку на одного з учасників,

Про актуальність дослідження свідчать статистичні дані щодо порушення судових справ проти сторін – учасників спільної діяльності без створення юридичної особи. За даними Єдиного державного реєстру судових рішень [3] за період з 2006 по 2011рр. розглянуто 6216 судові справи (ухвалено-5054), з приводу порушення вимог договору про спільну діяльність або з приводу виникнення суперечностей між учасниками спільної діяльності, які можна було б усунути шляхом розширення переліку обов'язкових умов договору. Тенденція до щорічного зростання судових позовів за напрямом “договір про спільну діяльність” (рис. 1) свідчить про необхідність термінового встановлення значення договору про спільну діяльність для спільної діяльності без створення юридичної особи, його особливостей, задля встановлення умов, які необхідно фіксувати у договорі з метою здійснення ефективної і налагодженої спільної діяльності, досягнення спільної мети та зменшення кількості порушень при здійсненні спільної діяльності, що і обґрунтовує актуальність дослідження.

Визначені проблеми гальмують розвиток спільної діяльності та призводять до бажання сторін (або однієї зі сторін) припинити діяльність до настання обумовленого та/або зазначеного у договорі строку.

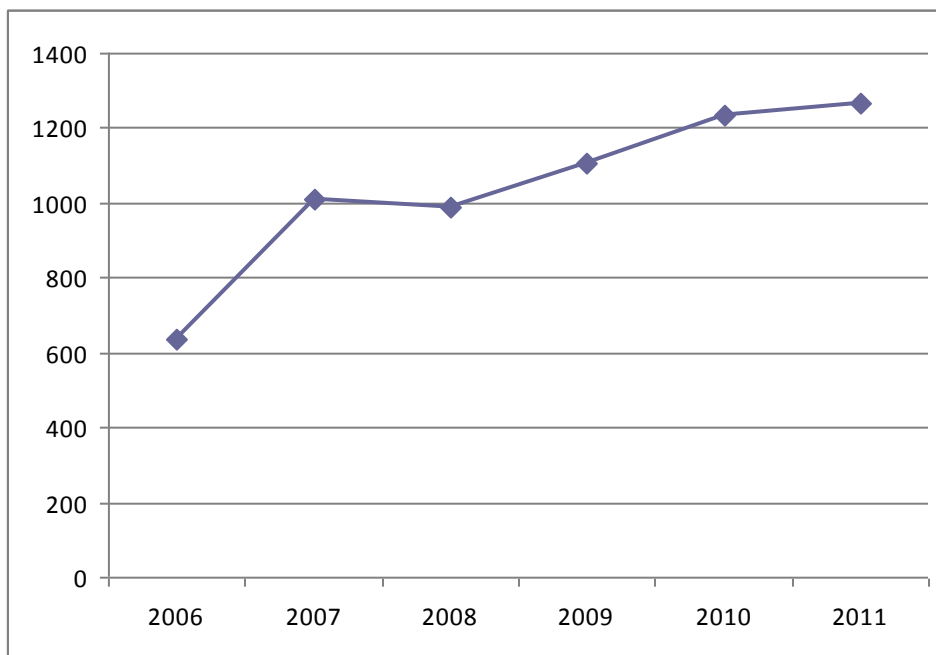

Рис. 1. Кількість ухвалених судових рішень за напрямом договір про спільну за 2006-2011 рр. [3]

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Договір про спільну діяльність виступає об'єктом дослідження таких науковців як В.В.Бабіч, Є. Губа, Д. Дем'яненко, Л.О.Єсіпова, В.В.Резнікова та ін. У своїх працях дослідники розглядають нормативно-правове забезпечення, яке регулює складання договору, структурні елементи договору про спільну діяльність та відповідальність сторін, які є учасниками спільної діяльності без створення юридичної особи. Теоретичне надбання у визначеній темі виступає каталізатором проведення дослідження.

Мета здійснюваного дослідження. Визначити значення договору про спільну діяльність в організації та здійсненні спільної діяльності без створення юридичної особи, розглянути основні умови договору, роз'яснити їх, та виявити моменти, які необхідно фіксувати у договорі задля уникнення суперечностей між сторонами, які перешкоджають досягненню спільної мети.

Виклад основного матеріалу. Зауважимо, що у деяких літературних джерелах та нормативних актах під терміном "договір про спільну діяльність" розуміють як саму діяльність двох або більше суб'єктів господарювання, яка виступає об'єктом спільного контролю та здійснюється з метою досягнення спільної мети, що не суперечить законові, шляхом об'єднання ресурсів та зусиль без створення юридичної особи, так і власне сам договір про спільну діяльність без створення юридичної особи, який визначається у якості контракту, який містить права та обов'язки суб'єктів господарювання, що співпрацюють. Однак, на наш погляд, під терміном "договір про спільну діяльність" правильніше розуміти лише договір як документ, натомість щодо форми співпраці вважаємо за необхідно застосовувати термін "спільна діяльність без створення юридичної особи".

Головною особливістю спільної діяльності без створення юридичної особи є те, що в ході її здійснення не створюється юридична особа, а отже установчі документи не складаються. Виникає питання, чим керуються сторони при здійсненні спільної діяльності? Відомо, що взаємозв'язки суб'єктів господарювання

завжди закріплюються договором, не виключенням є і спільна діяльність, однак такий договір має значення не тільки звичайного документу, який підтверджує і регулює умови співпраці суб'єктів господарювання.

Договір – правова форма взаємовідносин господарюючих суб'єктів між собою, яка визначає їх майнові обов'язки і направлена на досягнення певного результату ведення господарства[1]. Однак, договір про спільну діяльність без створення юридичної особи координує не лише майнові обов'язки, але й організаційні - обов'язки сторін щодо здійснення окремої «нової» діяльності, зокрема, в частині організації та ведення бухгалтерського і податкового обліку та виконання інших обов'язків щодо забезпечення ефективного здійснення спільної діяльності. На рівні підприємства визначенні обов'язки затверджуються у статуті та/або установчому договорі, який є одним із різновидів згоди про спільну господарську діяльність зі створенням юридичної особи. Тому, за своїм функціональним навантаженням договір про спільну діяльність при здійсненні спільної діяльності без створення юридичної особи прирівнюється до установчих документів. Таким чином, договір про спільну діяльність є фундаментальною основою організації та здійснення спільної діяльності без створення юридичної особи, що координує і регулює співпрацю її учасників.

На законодавчому рівні умови договору про спільну діяльність регламентує Цивільний кодекс України (далі - ЦКУ), глава 77 [4]. Основними умовами, які повинні зазначатись у договорі про спільну діяльність, відповідно до ст.1131 ЦКУ [4] є:

– координація спільних дій учасників або ведення спільних справ. Дана умова передбачає визначення оператора спільної діяльності, тобто уповноваженого учасника на якого покладається обов'язок організації й ведення бухгалтерського і податкового обліку та інші організаційні обов'язки по здійсненню спільної діяльності. У договорі зазначається назва підприємства, яка є уповноваженою особою, а також за кожним учасником закріплюється розмір робіт, які він зобов'язується виконати, що і координує здійснення спільної налагодженої діяльності;

– правовий статус виділеного для спільної діяльності майна. При внесенні майна до спільної діяльності необхідно у договорі визначити вид власності на це майно та результати діяльності. Таким чином, внесене майно може визначатись як спільною частковою так і спільною сумісною власністю;

– покриття витрат та збитків учасників. Дана умова зазначається з метою чіткого встановлення обов'язків сторін в частині покриття здійснених у ході спільної діяльності витрат;

– участь сторін у результатах спільних дій. Визначена умова передбачає фіксацію рішення щодо розподілу прибутку, отриманого в результаті здійснення спільної діяльності. Найчастіше суб'єктами господарювання приймається рішення щодо розподілу прибутку прямо пропорційно розміру внесків, однак це є не єдиним методом, адже деякі суб'єкти підприємства враховують участь у впровадженні самої діяльності та інші аспекти.

Зазначені умови визначаються на законодавчому рівні як суттєві, однак, окрім них є і інші умови, які на наш погляд не менш важливі.

Проводячи паралель між основними елементами договору про спільну діяльність і основними елементами установчих документів, відзначимо їх спільність в частині обов'язкового визначення і фіксування предмету діяльності, мети діяльності, яка не повинна суперечити закону, фіксацію особистих даних засновників (особливістю для спільної діяльності без створення юридичної особи є

те, що учасниками найчастіше виступають підприємства та товариства, яких об'єднує спільна мета), визначення і затвердження прав та обов'язків сторін, відповідальності за їх невиконання, фіксацію розмірів та видів внесків, затвердження умов припинення діяльності, вирішення суперечок, фіксацію моменту припинення договору. Визначення спільних умов підтверджує подібність договору про спільну діяльність та установчих документів.

У зв'язку із довільною формою складання договору про спільну діяльність не всі прості товариства та суб'єкти, що здійснюють спільну діяльність без створення юридичної особи фіксують визначені умови. Однак, на наш погляд всі визначені умови підлягають обговоренню та фіксуванню, їх ігнорування призводить до виникнення суперечностей у процесі здійснення діяльності, сторони не можуть дійти згоди самостійно і звертаються до суду. Проблема встановлення та узгодження сторонами договору всіх необхідних умов є актуальною на сьогоднішній день, про що свідчать статистичні дані. В період з 2006 по лютий 2012 року за напрямом стягнення боргу за договором про спільну діяльність розглянуто 1016 справ. Позови пов'язані зі стягненням боргу за неповернення внесків, сум за витрати спільної діяльності, неправильне ведення бухгалтерського обліку, фальсифікацію даних обліку, порушення строків виконання робіт. Позовів пов'язаних з бухгалтерським обліком за досліджуваний період було 244, з них було відкрито 62 кримінальні справи - оператор спільної діяльності зловживав повноваженнями. Стосовно розірвання договору розглянуто 1554 судові справи.

Основними напрямками, за якими розглядалися судові позови в період з 2006 по 2011 рр. були: розірвання договору та стягнення боргу (рис. 1., рис. 2 відповідно)

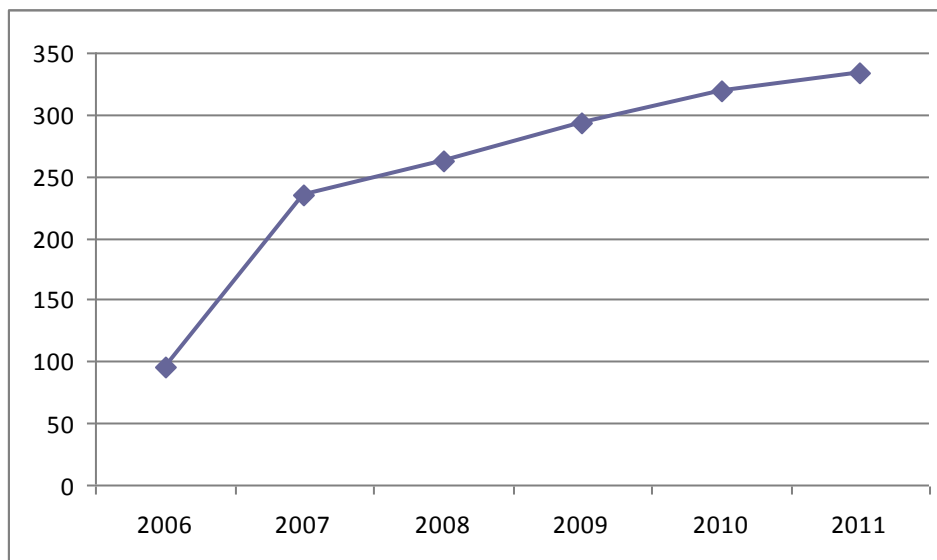

Рис. 2. Кількість судових рішень за напрямом розірвання договору про спільну діяльність за 2006 – 2011 рр. [3]

В Україні спостерігається стабільна тенденція до збільшення позовів за визначеним напрямом. Причинами виникнення попереднього бажання розірвати договір є недотримання або невиконання однією зі сторін умов договору, зловживання повноваженнями, що здебільшого стосується оператора про спільну діяльність та неефективне здійснення спільної діяльності.

Слід пам'ятати, договір про спільну діяльність підлягає розірванню у разі (ст. 1141 ЦКУ[4]):

- оголошення учасника банкрутом, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;
- визнання учасника недієздатним, безвісно відсутнім, обмеження його цивільної дієздатності, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження учасників;
- смерті фізичної особи – учасника або ліквідації юридичної особи – учасника договору простого товариства, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників або заміщення учасника, який помер (ліквідованої юридичної особи), його спадкоємцями (правонаступниками);
- відмови учасника від подальшої участі у договорі простого товариства або розірвання договору на вимогу одного з учасників, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;
- спливу строку договору простого товариства;
- виділу частки учасника на вимогу його кредитора, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;
- досягнення мети товариства або настання обставин, коли досягнення мети товариства стало неможливим.

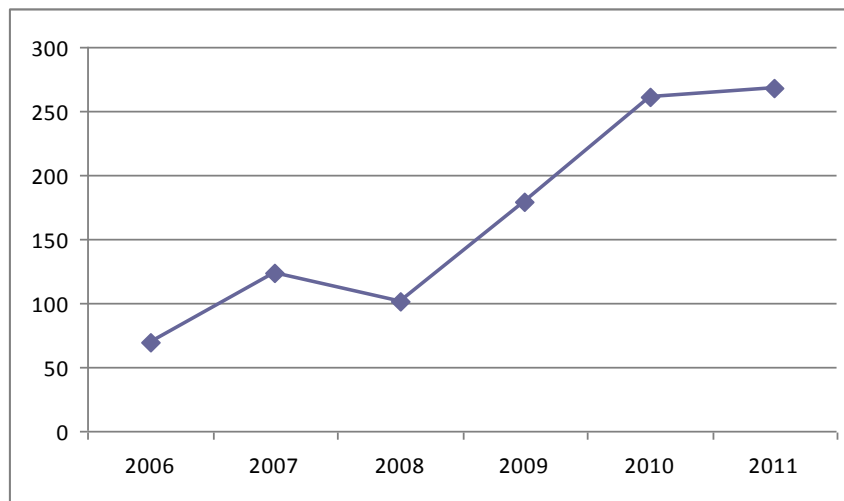

Рис. 3. Кількість судових рішень за напрямом стягнення боргу за договором про спільну діяльність в період з 2006 по 2011 рік [3]

За напрямом стягнення боргу також спостерігається тенденція до збільшення судових позовів, виключенням є лише 2008 рік.

Шляхом аналізу постанов судових позовів [3] виявлено основні причини звернення учасників спільної діяльності до суду (табл. 1)

Таблиця 1. Причини судових позовів, пов'язаних з укладанням договору про спільну діяльність без створення юридичної особи

№ з/п	Причини судових позовів, пов'язаних з укладанням договору про спільну діяльність
1	При складанні договору не врахували відсоткове співвідношення внесків, не передбачили здійснення оцінки внесків трудовою участю, тому не можуть розділити прибуток і вимагають здійснення зміни до договору про спільну діяльність
2	Відшкодування витрат понесених на здійснення спільної діяльності
3	Визнання права власності на нерухомість
	Не дійсність спірного договору, розірвання спільного договору
4	Стягнення втрат від інфляції, відсотків річних, у відносинах за договором про СД
5	Стягнення боргу
6	Розірвання договору (визнання недійсним)

Таким чином, наявність такої кількості судових справ свідчать про необхідність вдосконалення договору про спільну діяльність із врахуванням помилок, які сторони найчастіше допускають при його складанні. Відповідно, вивчивши більш ретельно можливі труднощі, які виникають при здійсненні спільної діяльності без створення юридичної особи виникає необхідність розширення умов, які повинні фіксуватися у ньому.

Наприклад, у главі 55 Цивільного кодексу Російської Федерації передбачено такі важливі умови [2]:

1. Предмет та спільна мета спільної діяльності:

- характер спільних дій;
- спільна мета здійснення спільної діяльності (не повинна суперечити закону);
- характер особистої участі кожного з учасників;

2. Характеристика внесків:

- вид майна, що формує внесок;
- розмір, грошова оцінка внеску з визначенням частки кожного учасника і порядку здійснення внеску ;

3. Інші суттєві умови, встановленні законом для окремих видів договорів

Вважаємо за необхідне на законодавчому рівні зафіксувати необхідність відображення у договорі мети діяльності, розміру та грошової оцінку здійснюваного внеску, що забезпечить точний розподіл участі сторін у результатах діяльності. Складнощі викликає оцінка здібностей сторін, які входять до переліку можливих внесків.

Слід пам'ятати, що окрім того, що договір виступає у якості статуту, він також містить важливі дані про організацію і ведення бухгалтерського і податкового обліку, зокрема, визначення суб'єкта на якого покладається такий обов'язок. У договорі можна уточнити обов'язки оператора спільної діяльності в частині ведення обліку.

Особливістю здійснення спільної діяльності, яка і виступає однією з важливих причин постійного зростання позовів до суду є довіра, на якій ґрунтується співпраця учасників договору. Задля уникнення або ж принаймні зменшення вірогідності зловживання оператором своїм положенням, вважаємо за необхідне передбачити у договорі можливість здійснення раптового контролю сторонами, які є учасниками договору, у разі виявлення порушень передбачити розмір штрафних санкцій або ймовірність виключення з простого товариства до досягнення спільної мети без повернення внесків. Така умова сприятиме виникненню ризику не лише у сторін спільної діяльності, які функціонують і постійно ризикують отримати зменшений прибуток у зв'язку з доступом однієї сторони – оператора до обліково-фінансового апарату, але й у самого оператора, який залежатиме від інших сторін.

Решта відомостей щодо здійснення бухгалтерського обліку підлягає регламентуванню в обліковій політиці.

Договір про спільну діяльність відіграє важливу роль у податковому обліку, адже є його головною вимогою при здійсненні спільної діяльності без створення юридичної особи. Як вже зазначалося, однією з умов договору про спільну діяльність є координація спільних дій учасників спільної діяльності, таким чином саме ця вимога визначає платника податку, який уповноважений вести податковий облік окремо від податкового обліку власної діяльності.

договір про спільну діяльність відіграє важливу роль при здійсненні спільної діяльності в частині координації дій учасників і саме завдяки правильному його складанню та розумінню можна запобігти виникненню проблемних ситуацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Правильне визначення предмету та узгодження учасниками умов договору є запорукою досягнення спільної мети. Однак правильно визначити умови договору можна лише визначивши значення договору про спільну діяльність в її організації та веденні. В процесі дослідження встановлено, що договір про спільну діяльність є не лише договором, а за всіма критеріями прирівнюється до установчих документів. В такому разі саме договір координує всю здійснювану сторонами-учасниками діяльність. Виявлено, що визначених на законодавчому рівні умов договору замало для здійснення ефективної діяльності, що підтверджується статистичними даними. Пропонуємо усилити контроль задля зменшення ризику сторін спільної діяльності та запобігання ймовірності фальсифікації даних, що в свою чергу є однією з головних причин виникнення непорозумінь та дострокового розірвання договору. Договір має важливе значення як для бухгалтерського так і податкового обліку, адже ідентифікує особу, котра буде вести бухгалтерський і податковий облік, її права, обов'язки і відповідальність. Перспективою подальшого дослідження є структуризація договору (чітке визначення не лише суттєвих умов визначених на законодавчому рівні, але й інших умов, які оптимізують і полегшать здійснення спільної діяльності), що забезпечить зменшення кількості судових позовів.

Список використаних літературних джерел:

1. Бочкова І.І. Концепція, ознаки та значення господарського договору за законодавством України / І.І. Бочкова / [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11biizzu.pdf>

2. Гражданський кодекс Российской Федерации. М.: Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА. 1997. Части 1 и 2: Приняты Государственной Думой РФ, соответственно, 21 октября 1994 г. и 22 декабря 1995 г. (введены в действие с 1 января 1995 г. и с 1 марта 1996 г.)

3. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.reyestr.court.gov.ua

4. Цивільний кодекс України від 12 травня 2011 № 435-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>

КУРИШКО Л.А. – здобувач кафедри бухгалтерського обліку Житомирського державного технологічного університету.

Стаття надійшла до редакції 16.06.2012 р.